

ІНФОРМАЦІЙНА ПІДГОТОВКА: СТИМУЛИ І ПЕРЕШКОДИ

Ярослав ГАЛЕТА (Кіровоград)

Становлення інформаційного суспільства і суспільства знань істотним чином актуалізували необхідність спеціальної підготовки людини в новому інформаційно-технологічному і освітньому середовищі. Про це свідчать ініціативи таких міжнародних організацій, як ЮНЕСКО (Програма "Інформація для усіх"; проведення дебатів по інформаційній грамотності) та ІФЛА (створення в 2002 р. секції по інформаційній грамотності з метою виявлення стандартів інформаційної грамотності, що сформувалися в різних країнах і розробки на цій основі міжнародного стандарту), а також факт проведення спеціалізованих міжнародних форумів – Світового саміту з інформаційного суспільства.

Сама ідея інформаційної підготовки часто асоціюється переважно з ліквідацією комп'ютерної неграмотності і оволодінням навичками роботи з персональним комп'ютером. Негативним чинником є відсутність цілеспрямованого і систематичного підходу до організації навчання інформаційним знанням і умінням, порушення принципів цілісності, спадкоємності, технологічності. Це і служить спонукальним мотивом для розробки основ інформаційної підготовки підростаючого покоління.

Першим кроком на шляху розробки концептуальних основ інформаційної підготовки підростаючого покоління безумовно є впорядкування понятійно-термінологічного апарату: вибір з безлічі умовно-синонімічних, багатозначних, "розмитих", не точних термінів, такого, який максимально повно, точно і ємко відбиває суть інформаційної підготовки особи. Виходячи з розуміння дослідниками суті цієї підготовки, можна сказати, що вона припускає надзвичайно широкий спектр знань і умінь по

роботі з інформацією і технічними засобами, що полегшують цю роботу, включаючи бібліотечно-бібліографічну грамотність, культуру читання, інформаційну грамотність, комп'ютерну грамотність, інтернет-грамотність та ін.

Проведені нами дослідження показали, що найбільшою мірою цим вимогам відповідає термін "інформаційна культура особистості", яку асоціюють з результатом інформаційної підготовки. На цьому етапі за основу розуміння даного феномену, можна узяти визначення Н. Гендіної, а саме: інформаційна культура особистості – одна із складових загальної культури людини; сукупність інформаційного світогляду і системи знань і умінь, що забезпечують цілеспрямовану самостійну діяльність з оптимального задоволення індивідуальних інформаційних потреб з використанням як традиційних, так і нових інформаційних і технологій. Є найважливішим чинником успішної професійної і непрофесійної діяльності, а також соціальної захищеності особи в інформаційному суспільстві.

Особливе місце в трактуванні поняття "Інформаційна культура" займає інформаційний світогляд, тобто система поглядів людини на світ інформації і місце людини у ньому. Інформаційний світогляд включає переконання, ідеали, принципи пізнання і діяльності. Ця система виражається в цінностях способу життя особи, соціальної групи і суспільства в цілому у вік інформації. Інформаційний світогляд тісно пов'язана з мотивацією діяльності людини, яка визначає успішність його інформаційної підготовки.

Введення поняття інформаційний світогляд дозволяє забезпечити цілість традиційної книжкової і нової, комп'ютерної інформаційної культури. Використання поняття "Інформаційна

культура" дозволяє уникнути в інформаційному суспільстві конфронтації, як відмічає Н. Гендіна, двох полярних культур – технократичної і гуманітарної. Важливо відмітити, що усі ці поняття не є терміни в звичному значенні слова – вони не пов'язані з кінцевими (лат. *terminus* – межа), тобто однозначними значеннями, але зберігають те, що М.Блок називав "таємничістю" простого слова [1]. Для їх розуміння важливий контекст, в якому вони сформувалися в систему.

Також інформаційну підготовку пов'язують з готовністю вирішувати завдання інформаційного класу, що на мою не співпадає зі змістом поняття "Інформаційна культура особистості". Розвиток цієї готовності можна пов'язати з можливістю навчальної дисципліни "Інформатика", на що звертає увагу дослідниця Т. Китаєвська.

Далі пропоную простежити еволюцію уявлень про предмет інформатики, що на мою думку, допоможе створити той контекст, який дозволить визначити основну лінію для побудови і реалізації системи інформаційної підготовки майбутнього фахівця.

Термін "Інформатика" з'явився в науковій літературі на початку 60-х років минулого століття. Дискусії про предмет інформатики торкалися не лише технічної сторони, або, що більше важливо гуманітарної сторони наукової дисципліни. Прогнозувалося, що інформатика в майбутньому, повинна перетворитися на узагальнювальну наукову дисципліну усього комунікаційного циклу і стати новим науковим напрямом, який вивчатиме не лише науково-технічну інформацію, але і усі інші види соціальної інформації і соціальної комунікації. Але далі прогнозу, у практичну площину дані висновки не були реалізовані.

Наступний етап переосмислення змісту предмета інформатики слід віднести до періоду 1978-1983 рр. Він був пов'язаний із стрімким розвитком обчислювальної техніки і електроніки та початком їх усе більш широкого поширення не лише в науковій і оборонній сферах, але також в промисловості, економіці, у сфері адміністративного управління і фінансової діяльності.

У цей період розвитку інформатики на перший план висунулися її інструментально-технологічні аспекти, тоді як соціально-економічні і теоретичні аспекти цієї науки ще не були належним чином усвідомлені і знаходилися в початковій стадії розробки. Свідомством цього може служити визначення інформатики, яке було вироблено на вказаному вище Міжнародному конгресі в Японії: "Поняття інформатики охоплює області, пов'язані з розробкою, створенням, використанням і матеріально-технічним обслуговуванням систем

обробки інформації, включаючи машини, устаткування, математичне забезпечення, організаційні аспекти, а також комплекс промислової, комерційної, адміністративної, соціальної і політичної дії".

Відмічу, що багато провідних вітчизняних учених, таких як академіки Веліхов, Глушков, Єршов і деякі інші, віддаючи належне актуальності інструментально-технологічним аспектам розвитку інформатики, добре розуміли, що її проблематика не обмежується лише цими аспектами, а набагато ширша. Так, наприклад, віце-президент АН СРСР Веліхов, виступаючи з доповіддю на Загальних зборах АН у березні 1983 р., спеціально підкреслював, що "Інформатика охоплює дуже широку область обробки інформації, набагато більшу, ніж створення обчислювальних машин і математичного забезпечення"[2].

Академік Єршов у своїй статті "Інформатика: предмет і поняття"[3] спеціально відмітив, що "термін "Інформатика" вже утретє вводиться в російську мову в новому, куди ширшому значенні – як назву фундаментальної природничої науки, що вивчає процеси передачі і обробки інформації. При такому тлумаченні інформатика виявляється більше безпосередньо пов'язаною з філософськими і загальнонауковими категоріями, вияснюється і її місце в колі "традиційних" академічних дисциплін".

Наведені вище визначення предмета інформатики, запропоновані російськими ученими ще 20 років тому, характеризують інформатику як фундаментальну природничу науку, що має первинне значення для розвитку усього комплексу наукових досліджень, пов'язаних з вивченням властивостей інформації та інформаційних процесів в природі і суспільстві, а також способів і засобів реалізації цих процесів.

Нині в науковому і освітньому співтовариствах існують дві основні точки зору на предмет інформатики як наукової дисципліни. Відповідно до першої з них інформатика все ще кваліфікується як комплексна технічна дисципліна, що вивчає методи і засоби автоматизованої обробки і передачі інформації за допомогою сучасних засобів інформатизації і, в першу чергу, за допомогою ЕОМ і телекомунікаційних мереж.

Ця точка зору сформувалася значною мірою завдяки позиції таких авторитетних учених, як академіки Дороніцин, Самарський, Моїсєєв, Сіфоров, Глушков, Наумов. Саме ця точка зору і визначала аж до 1995 р. відношення до інформатики як у вітчизняній науці, так і в системі освіти. З цих же уявлень, найімовірніше, виходили дослідники і при формулюванні змісту

поняття "Інформаційна культура особистості", "інформаційна підготовка".

Що ж до зарубіжної науки, то в США, Канаді і багатьох інших англомовних країнах терміну "Інформатика" відповідає термін "Computer science", сам зміст якого підкреслює комп'ютерну орієнтацію цієї області досліджень. При цьому основна увага приділяється інструментально-технічним аспектам, а не вивченню власне інформаційних процесів, якими займається інша наука, що дістала на заході назву "Information science". На вітчизняному просторі ця наука так і не сформувалася як цілісний самостійний науковий напрям. Нині наукову проблематику цього напрямку вивчає цілий ряд різних наукових дисциплін інформаційного циклу (семіотика, семантика, математична лінгвістика та ін.).

Друга точка зору пов'язана з роботами саме російських учених. Пріоритет тут належить Урсулу, Єршову, Шемакіну і Шрейдеру, які ще 20 років тому розглядали інформатику як нову фундаментальну науку, що формується, яка матиме первинне значення не лише для природничих, але і для гуманітарних наук. Цей прогноз базувався на визнанні ученими фундаментальності самого феномену інформації, яка власне і є найважливішим об'єктом вивчення інформатики як фундаментальної науки, а також на концепції, згідно якої інформаційні закономірності повинні мати загальну основу для свого прояву як в живій, так і в неживій природі, у тому числі – і в штучно створених людиною технічних системах.

Практично в усіх сучасних енциклопедичних словниках інформатика визначається як комплексний між-дисциплінарний науковий напрям, який є однією з найбільш перспективних "точок росту" сучасної науки. Вона робить великий вплив на багато інших областей наукових досліджень, передаючи їм свою наукову методологію, головними досягненнями якої сьогодні слід

рахувати методологію інформаційного моделювання, а також інформаційний підхід до аналізу різних об'єктів, процесів і явищ в природі і суспільстві.

Як підсумок зазначу таке:

1. Інформаційна культура та комп'ютерна культура, два різні поняття, які не є підмножинами одне одного але мають спільне.
2. Готовність до розв'язання задач інформаційного класу – це практичне відображення рівня інформаційної та комп'ютерної культур.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Блок М. Апология истории, или Ремесло историка / Пер. Е.М. Лысенко ; Примеч. и ст. [с. 182-231] А.Я. Гуревича ; [АН СССР]. – 2-е изд., доп. – М. : Наука, 1986. – 254 с.
2. Велихов, Е.П. Информатика – актуальное направление развития советской науки/Е.П. Велихов//В сб. Кибернетика. – Становление информатики. –М.: Наука, 1986. С. 10-21.
3. Ершов Л.П. Информатика: пред мет и понятие/Л.П. Ершов//Кибернетика. Становление информатики. М.: Наука, 1986. С. 28-31.
4. Колин К.К. Глобальные пробле мы информатизации: информационное неравенство /К.К. Колин// "Alma mater" (Вестник высшей школы). 2000. № 2. С. 16-22.
5. Тоффлер Э. Третья волна /Элвин Тоффлер; [пер. с англ. К.Ю. Бурмистрова и др.]. – Москва : АСТ, 2010. – 795 с .
6. Ракитов А.И. Философия компьютерной революции/ А.И. Ракитов. – М. : Политгиздат, 1991. – 286 с.
7. Урсул А.Д. Информация и мышление / А.Д. Урсул. – Москва : Знание, 1970. – 48 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Галета Ярослав Володимирович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту КДПУ ім. В. Винниченка.

Коло наукових інтересів: проблема формування інформаційної культури особистості.